

УДК 811.111.8

Н. А. Чумак,

Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ

WORLD ENGLISHES: СЛОВОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ У ВАРІАНТАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена питанню статусу варіантів англійської мови в світі, які розглядаються в зіставленні зі стандартною англійською мовою. Розглядається класифікація варіантів англійської мови Брайса Качру, подається короткий огляд підходів до питання про варіанти англійської мови, зокрема, теорія розвитку варіантів англійської мови (Р. Моуг), фазова теорія (Е. Шнайдер), теорія поширення та розподілу англійської мови (Г. Відовсон). В статті подано певний перелік основних новітніх способів словотворення в варіантах англійської мови світу.

Ключові слова: варіанти англійської мови, концентричні кола, англійськомовна країна, носій мови, автохтонний варіант, запозичений варіант.

WORLD ENGLISHES: WORD FORMATION PROCESSES IN WORLD ENGLISHES

The article deals with the status of World Englishes in comparison with Standard English. Braj Kachru proposed a classification of Englishes into three concentric circles. R. Moag studied the development of a particular variety – Fijian English – and proposed a life cycle of non-native Englishes. He identified five processes, four of which are undergone by all varieties, and a fifth which may only be experienced by some of them. A more recent and detailed theory for the development of new Englishes comes from Schneider who considers that postcolonial Englishes follow a fundamentally uniform developmental process and identifies five phases in this developmental cycle. H. Widdowson makes an important distinction between the spread of English and the distribution of English. Lexical innovation in World Englishes is far from being limited to direct borrowing. There are some other ways of innovative word formation: by adding affixes, by combining two words from different languages, by creating hybrid compounds, by shortening words, by making up an initialism, by making an analogy with another English word, by translating a word or expression from a local language, by continuing to use words that have fallen out of use in standard British or American English, by changing a proper noun to a common noun, by changing the meanings of words.

Key words: World Englishes, concentric circles, English-speaking country, native speaker, indigenous variant, imported variant.

WORLD ENGLISHES: СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ПРОЦЕССЫ В ВАРИАНТАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Статья посвящена вопросу статуса вариантов английского языка, которые рассматриваются в сопоставлении со стандартным английским языком. В статье излагается суть классификации вариантов английского языка (теория концентрических кругов), разработанная индийским социолингвистом Брайсом Качру. Вместе с этим в статье дается краткий обзор подходов других ученых к вопросу о вариантах английского языка: теория развития отдельного варианта английского языка – фиджийского английского, разработанная Р. Моуг, фазовая теория развития новых вариантов английского языка, представленная Э. Шнайдером, теория распространения и распределения английского языка (Г. Видовсон). В статье подается перечень основных новейших способов словообразования в вариантах английского языка мира.

Ключевые слова: варианты английского языка, концентрические круги, англоязычная страна, носитель языка, автохтонный вариант, заимствованный вариант.

Постановка проблеми. Нині в умовах тотальної глобалізації гостро постає питання міжнаціональної, глобальної мови, якою певною мірою стала англійська мова, чи то різних варіантів англійської як глобальної. Незважаючи на твердження, що англійська мова є мовою, якою як рідною спілкуються у Сполученому Королівстві Великої Британії, США, а також Ірландії, Канаді, Австралії і Новій Зеландії, це не відповідає повною мірою дійсності в сучасному світі. Так, у своїй промові, проголошеній в Оксфордському Університеті в 2005 році, прем'єр-міністр Індії Манмохан Сінгх зауважив, що попри неправильне вживання прикметників і артиклів, а також специфічний акцент, англійська мова, якою розмовляють в Індії, є саме англійською, більше того, вона наразі може розглядатись як ще одна мова спілкування в Індії [6]. Ця ситуація не виникла спонтанно. По всьому світі як результат колонізаторського впливу Британської Імперії англійська мова міцно вкорінилася в життя місцевих мешканців і набула статусу другої мови спілкування.

Актуальність дослідження полягає в тому, що вже починаючи з 1980-х років дослідники вивчають мовне явище під назвою World Englishes (варіанти англійської мови в світі) та функціонування цих варіантів поряд зі Standard English (стандартна англійська мова), і це явище досі не має визначеного статусу, а також враховуючи особливості динамічного процесу словотворення, актуальним залишається дослідження новітніх шляхів імпортування нових слів та виразів у варіанти англійської мови.

Мета роботи полягає в тому, щоб розглянути статус варіантів англійської мови по відношенню до стандартної англійської мови, а також деякі новітні шляхи процесу словотворення у варіантах англійської мови, що передбачає вирішення конкретних завдань: 1) розглянути різні підходи до проблеми варіантів англійської мови, 2) виокремити новітні шляхи процесу словотворення у варіантах англійської мови.

Викладення основного матеріалу. Одним з найвидатніших вчених на цьому поприщі вважається індійський соціолінгвіст Брэддж Качру, який запропонував класифікувати варіанти англійської мови світу за трьома концентричними колами. Згідно його трактування, кожному колу відповідають певні країни, в яких вживається англійська мова. У внутрішньому колі (Inner Circle) вчений помістив Англію, Шотландію, Ірландію, США та Нову Зеландію. В зовнішньому колі (Outer Circle) розміщуються колонії, які Великобританія експлуатувала або використовувала в торговельних цілях, але які не були заселені жителями з Британських Островів (такі як Індія, Кенія, Сингапур). Всі інші країни становили коло, що розширюється (Expanding Circle) [1].

Р. Моуг вивчав розвиток окремого варіанту англійської мови – фіджійську англійську – і запропонував «життєві кола варіантів англійської як нерідної» (life cycle of non-native Englishes) [2, с. 233–252]. Він виокремив п'ять процесів: «транспортування» (transportation), що відбувається тоді, коли англійська «прибуває» в середовище, в якому її раніше не було і залишається в ньому; «коренізація» (indigenisation), протягом якого новий варіант англійської мови починає відображати специфіку місцевої культури і починає відрізнятися від варіанту, який був привнесений або «транспортований» (transported variety); «поширення у вжитку» (expansion in use), яке означає, що варіант входить в узуз для задоволення різних цілей; «формалізація» (institutionalization), яка позначена вживанням місцевого варіанту як мови, яка вивчається в школах. П'ята і остання фаза зазнає занепаду у вжитку. Вчений вважає, що Філіппіни і Малайзія можуть слугувати прикладами країн, де зростаюче просування на офіційному рівні місцевої мови – тагальської на Філіппінах і малайської в Малайзії – призвело до занепаду у вжитку місцевого варіанту англійської мови. [2, с. 233–252].

Найбільш нова та деталізована теорія з розвитку нових варіантів англійської мови представлена Е. Шнайдером [4, с. 233–281], який вважає, що вона може бути застосована до більшості варіантів англійської мови світу [4, с. 256]. Вчений вважає, що постколоніальні варіанти англійської мови слідує однаково фундаментальному процесу свого розвитку і виділяє п'ять фаз в цьому процесі [4, с. 233]: «фаза заснування» (foundation), коли англійську мову починають використовувати в країні, де перед цим нею не розмовляли, фаза «екзонормативної стабілізації» (exonormative stabilization), яка означає, що варіант мови, яким розмовляють, уподібнюється до варіанту, який впроваджений поселенцями, «фаза нативізації» (nativisation phase), яка зазнає встановлення нової мови, яка містить привнесений мовний варіант поселенців і мовні варіанти місцевих мешканців, фаза «ендонормативної стабілізації» («endonormative stabilization»), яка настає, коли новий варіант поступово приймається як місцева норма і модель. На цьому етапі місцевий варіант вживається в офіційному спілкуванні. Е. Шнайдер називає п'яту заключну фазу «диференціацією» («differentiation»). На цьому етапі новий варіант відображає місцеву ідентичність і культуру, а також розвивається більше місцевих мовних варіантів [4, с. 281].

Дещо інакший спосіб бачення розвитку варіантів англійської мови в світі запропонував Г. Відовсон [5]. Вчений вважає, що те, що англійська є міжнародною мовою, не означає, що будь-яка нація може контролювати її чи володіти нею. Також він наголошує на розбіжностях між поширенням англійської мови і її розподілом. Розподіл передбачає прийняття і узгодження («adoption and conformity»). Поширення передбачає адаптацію і неузгодження («adaptation and non-conformity») [5, с. 140]. Ганський і нігерійський варіанти англійської мови є прикладами, які виникли в результаті поширення англійської мови, оскільки те, як говорять жителі Гани і Нігерії є іншою англійською, не мовним варіантом, а окремою мовою [5, с. 141].

Щодо лексичних інноваційних запозичень в варіантах англійської мови світу (World Englishes), то вони не обмежуються процесом прямого запозичення. Проілюструймо це такими прикладами:

1. **Додавання афіксів.** Наприклад, іменник *presidentiable* утворений за допомогою додавання суфікса *-able* до іменника *president*, це слово використовується в англійській мові на Філіппінських островах на позначення «людини, яка ймовірно стане або вже стала кандидатом в президенти».

2. **Утворення складних слів шляхом поєднання англійських слів.** Наприклад, іменник *batchmate*, який є поєднанням англійських слів *batch* і *mate*, вперше з'явився в 1918 році в статті в одній з газет Ямайки, але наразі він є більш вживаним в англійській мові Філіппінських островів та Індії. Це слово означає «однокласник або особа з одного й того ж року випуску».

3. **Утворення гібридних складних слів шляхом поєднання двох слів з різних мов.** Наприклад, іменник *balikbayan box* в англійській мові Філіппінських островів є терміном, запозиченим з тагальської мови, на позначення жителя Філіппін, який відвідує Філіппіни або повертається туди після періоду проживання в іншій країні. Він утворюється шляхом поєднання англійського слова *box* зі словом *balikbayan* в гібридне складне слово *balikbayan box*, що означає «картонну коробку з їжею, іграшками, товарами домашнього вжитку, яку привіз/привезла на Філіппіни на кораблі чи іншим шляхом філіппінець/ка», що жив/жила закордоном».

4. **Скорочення слів.** Наприклад, *mani-pedi* є аббревіатурою на позначення «процедури краси, що містить манікюр та педикюр». Цей термін вперше зустрічався в 1972 році в філіппінських публікаціях, а зараз вживається в англійській мові по всьому світу.

5. **Ініціальна аббревіатура.** Наприклад, слово *KKB*, що є водночас і вигук, і прикметником, є філіппіно-англійським скороченням фрази «*Kaniya-kaniyang bayad*», що дослівно перекладається «кожен платить за себе» і вживається на позначення «ціни їжі, платня за яку має бути розподілена».

6. **Аналогія з іншим англійським словом.** Наприклад, іменник *carcade* є словом з індійської англійської, що означає «процесію, парад або кортеж з машин, які переважно супроводжують визначну особу». Це слово утворюється за допомогою суфікса *-cade* за аналогією з англійським словом *motorcade*, яке було раніше утворене зі слова *cavalcade*.

7. **Переклад слова чи виразу з місцевої мови.** Наприклад, дієслово *go down*. В тагальській мові слово *bumaba* означає «йти вниз чи спускатися», а також «висаджуватися». З цієї причини філіппінці переважно використовують англійське фразове дієслово *to go down* також на позначення «висадки з машини чи автобуса, потяга тощо, особливо на визначених зупинках».

8. Продовження вжитку слів, які вже вийшли з ужитку в стандартному британському чи американському варіанті англійської мови. Наприклад, іменник *comfort room*. Вживання цього виразу розпочалося в США в кінці XIX ст., де він вживався на позначення «кімнати в громадській будівлі чи робоче місце, оснащене устаткуванням для відпочинку, особистої гігієни чи місцем для складання особистих речей». Наразі цей вираз дуже рідко вживається в США, але він все ще широко поширений на Філіпінах, де є найуживанішим терміном на позначення «громадської вбиральні», що є синонімом до слів *restroom* та *loo*.

9. Заміна власної назви на загальну. Наприклад, *Suzie Wong* була названа героїня в романі «*The World of Suzie Wong*», написаному в 1957 році Р. Л. Мейсоном. Відтоді ця назва стала терміном в гонконгському сленгу на позначення «жінки, яка спілкується з приїжджими військовими».

10. Зміна значення слів. Наприклад, іменник *gimmick* зазвичай означає «спритний трюк чи піар-хід», але на Філіпінах він має значення «насичена розвагами ніч, проведена в колі друзів» [3].

Висновки. Отже, всі постколоніальні варіанти англійської мови слідуєть однаковому фундаментальному процесу свого розвитку. Вищенаведені приклади показують лише деякі прийоми зі сфери словникових інновацій, які використовують мовці, що розмовляють різними варіантами англійської мови світу (World English speakers). Колоритні новотвори у варіантах англійської мови мають швидку тенденцію до проникнення до словника, хоча невирішеним залишається питання про повний перелік шляхів новітнього словотворення у варіантах англійської мови, оскільки цей перелік постійно збільшується з огляду на все більші і більші потреби у використанні англійської мови по всьому світу. Єдиним способом з'ясування справжнього значення цих новотворів є інформація з першоджерел, тобто комунікація з англомовами жителями віддалених регіонів, які їх вживають.

Перспективи результатів дослідження полягають в їх використанні при подальшому дослідженні різних варіантів англійської мови в когнітивному та етнолінгвістичному аспектах.

Література:

1. Kachru B. B. World Englishes and Applied Linguistics / Braj. B. Kachru // Languages & Standards: Issues, Attitudes, Case Studies. – 1991. – P. 178–205.
2. Moag, R. F. «The Life Cycle of Non-Native Englishes: A Case Study». The Other Tongue: English Across Cultures // Braj B. Kachru, 2nd Edition, (ed.), Urbana, Illinois: University of Illinois Press, 1992. – P. 233–252.
3. Salazar D. 10 ways speakers of World English are changing the language [Electronic Resource]. – Mode of Access : <http://blog.oxforddictionaries.com/2015/09/10-ways-speakers-of-world-english-are-changing-the-language/>.
4. Schneider E. (2003). The dynamics of new Englishes: From Identity Construction to Dialect Birth // Language. – 2003. – V. 79. – № 2. – P. 223–281.
5. Widdowson H. G. EIL, ESL, EFL: Global Issues and Local Interests // World Englishes. – 1997. – Vol. 16. – Issue 1. – P. 135–146.
6. World Englishes. Concept [Electronic Resource]. – Mode of Access : <http://www.yorks.ac.uk/changing-englishes/changing-englishes/unit-2-using-english/world-englishes.aspx>.